

cultuurhistorische

wandelroutes

**wandelbos Groenendaal
en de Algemene begraafplaats**

WANDELROUTES

WANDELBOS GROENENDAAL EN DE BEGRAAFPLAATS

WANDELBOS GROENENDAAL EN DE ALGEMENE BEGRAAFPLAATS MAKEN BEIDEN DEEL UIT VAN DE GESCHIEDENIS VAN HEEMSTEDEN. OM U KENNIS TE LATEN MAKEN MET DE CULTUURHISTORISCHE WAARDE VAN BEIDE LOCATIES, ZIJN WANDELROUTES UITGEZET. TWEE DOOR WANDELBOS GROENENDAAL, EN ÉÉN OVER DE ALGEMENE BEGRAAFPLAATS. BEIDE ROUTEBESCHRIJVINGEN WORDEN INGELEID MET EEN KORTE BESCHRIJVING VAN DE GESCHIEDENIS VAN HET GEBIED. MET DEZE WANDELINGEN LEERT U HET WANDELBOS EN DE BEGRAAFPLAATS VAN EEN ANDERE KANT KENNEN.

wij wensen u veel wandelplezier!

COLOFON

Uitgave: Gemeente Heemstede
Tekst: Jan van de Reep, servicemedewerker
met dank aan Hans Krol, Vic Klep en Michel Bakker.
met medewerking van:
Roel Hoogendoorn, toezichhouder begraafplaats en bos Groenendaal
Rogier Dijkstra, bosmedewerker
Karen Sonneveld, communicatieadviseur
Foto's: Jan van de Reep, Noord-Hollands Archief
Plattegronden: Han van der Aar, afdeling Groen & Reiniging
Acquisitie: Jan van de Reep
Eindredactie: Bureau Communicatie
juni 2007

WANDELBOS GROENENDAAL

Historie

Groenendaal is sinds de 17e eeuw in handen van vele eigenaars geweest, die er als landgoedbezitter een bepaald karakter aan hebben gegeven. Het bos is – historisch gezien - in twee delen te scheiden, ‘Groenendaal’ en ‘Meer en Berg’.

‘Groenendaal’ (groen-dal)

In de eerste helft van de 18e eeuw was dit gedeelte van het bos nog duingebied. Als David van Lennep in 1752 Groenendaal koopt, staat er een ‘Herenhuis’ uit 1739 van de vorige eigenaar Jacob Philippe d’Orville. Rondom dit huis wordt een tuin aangelegd met kenmerken van de vroegere landschapsstijl (1760-1800). Het bos wordt in 1767 overgedaan aan John Hope. Sinds 1784 maakt Groenendaal deel uit van de buitenplaats Bosbeek en omvat het gebied zo’n 72 hectare. Bosbeek/Groenendaal komt in 1873 in het bezit van de familie Van Merlen. Deze familie verkoopt Bosbeek/Groenendaal in 1913 aan de gemeente Heemstede voor 318.000 gulden. Bosbeek (6 hectare) wordt weer gescheiden en krijgt weer een particuliere bestemming. Groenendaal krijgt een functie als openbaar wandelpark. Hierdoor werd het bos voor het publiek algemeen toegankelijk. Het wandelbos is op 17 juli 1913 officieel geopend.

‘Meer en Berg’

Dirk van Lennep wordt in 1729 eigenaar van de Hofstede Meer en Berg. Een jaar later vindt in zuidelijke richting gebiedsuitbreiding plaats door aankoop van de Hofstede Leeuw en Berg. Zo ontstaat voldoende ruimte om een ontwerp van de Franse tuinarchitect Daniël Marot te realiseren. Aan het einde van de 18e eeuw zijn de opvattingen over tuinaanleg sterk veranderd. Jan David Zocher Sr. krijgt in 1796 opdracht om de baroktuin te veranderen in een landschappelijk park. In 1948 wordt ‘Meer en Berg’ door de gemeente gekocht voor 525.000 gulden. Een gedeelte wordt voor woningbouw aangewend (Staatsliedenwijk) en een deel wordt bij het wandelbos Groenendaal gevoegd. De hier uitgevoerde herbplantingen zijn uiteraard later uitgevoerd dan in ‘Groenendaal’.

*Zorgt, dat ieder die hier wandelt
Evenveel geniet, als gij,
Hindert niemand, richt geen schade aan
Dan eerst is een ieder vrij.*

*Wordt niet 't groene mos onheilighd
Door een vod of vuil papier?
Wordt de rust der stille lanen
Niet geschonden door getier?*

volg de witte paaltjes
 route 1
 route 2

CULTUURHISTORISCHE WANDELROUTE DOOR WANDELBOS GROENENDAAL

Duur: circa 1 uur (route 1), langere variant circa 1,5 uur (route 1 + route 2)

Volg de witte paaltjes. Wandelroute vanaf de Sparrenlaan t/m de kinderboerderij (ongeveer 1 uur). U kunt de wandeling met circa een half uur uitbreiden door bij de kinderboerderij de route voort te zetten, het eindpunt is dan restaurant Groenendaal. Tussen de aanwijzingen voor de route vindt u steeds informatie over de bezienswaardigheden die u onderweg tegenkomt. De nummers bij de beschrijving vindt u ook terug op de plattegrond. Wandelroute 1 is niet toegankelijk voor honden, wandelroute 2 wel.

STARTPUNT WANDELROUTE 1

 Tegenover restaurant Landgoed Groenendaal is een parkeerterrein. U gaat het klaphek door bij de Sparrenlaan (richting Herenweg) en wandelt een klein stukje de Sparrenlaan op. Aan de linkerkant ziet u een laantje met een picknickplaats (ga linksaf dit laantje in). Ongeveer op deze plek stond de tuinkoepel. Aan de rechterzijde ligt de Lindenkomp.

1. Tuinkoepel (niet meer aanwezig)

Oorspronkelijk behoorde de koepel tot de buitenplaats Bosbeek. Deze was gebouwd in de 17e of 18e eeuw en is omstreeks 1790 afgebroken. Alleen een uitbouw bleef staan. In de loop der tijd raakte deze in verval en is in 1969 gesloopt.

2. Lindenkorn

De Lindenkorn vormt met de nabij gelegen uitzichtheuvel een restant van een ontwerp in rococo/vroege landschapsstijl, zoals circa 1765 rondom het herenhuis Groenendaal aangelegd. De linden die om deze vijver staan, zijn nog de oorspronkelijke bomen. Volgens jaarringtellingen zijn ze omstreeks het jaar 1755 gekieemd en 10 jaar later geplant op de plaats van bestemming.

U wandelt rechtdoor over het zandpad tot aan de kruising. Daarna gaat u rechtsaf en wandelt u de voormalige Kerkweg op.

3. Voormalige Kerkweg

Vanaf de zuidkant van de Konijnenberg liep vroeger dwars door Groenendaal een pad in oostelijke richting. Deze ging ter hoogte van de huidige parkeerplaats tegenover het restaurant Landgoed Groenendaal, het voormalige verversingshuis, over in de Doodweg. Alleen het gedeelte dat de Beukenlaan schuin kruist, is over een afstand van circa 200 meter nog op de oorspronkelijke plaats aanwezig.

Deze weg liep vroeger door naar de begraafplaats en naar de kerk op het Wilhelminaplein. Toen omstreeks 1882 de Van Merlenvaart werd gegraven, werd deze weg afgesloten.

U wandelt rechtdoor en kruist de Beukenlaan.

4. Beukenlaan

In de eerste helft van de 18e eeuw is deze laan aangelegd als doorkijklaan van Meer en Berg naar de Herenweg. De Beukenlaan bestaat tegenwoordig uit linden en beuken. Deze zijn circa 1820 geplant. De lange doorkijk is een zogenaamde 'zichtas'. Deze loopt vanaf de ingang 'Meer en Berg' naar de Herenweg. De zichtas loopt tussen de twee heuvels van de Franse tuinarchitect Daniël Marot, en is typisch een idee van de tuinarchitect Zocher.

Doorlopend komt u bij het Paardenwed. U loopt direct langs het water (water aan de linkerhand houden).

5. Paardenwed

Deze is ontstaan na het opwerpen van de nabij gelegen uitzichtheuvel. De vijver werd vroeger gebruikt om er de paarden van het landgoed te wassen. Deze vijver is in het kader van het ecologisch beheer van het bos aan één zijde uitgegraven naar een "ecologische oever". De gedachte hierachter is hetzelfde als bij de Rhododendronvijver. Een mogelijkheid voor kleine dieren, amfibieën, om makkelijk vanuit het water de kant op te komen.

Voorbij het paardenwed gaat u rechtsaf, omhoog naar de 'Uitkijk'. Bij de trap kunt u kiezen uit doorlopen, waardoor u de route vervolgt, of de trap op waar u bovenaan kunt genieten van een fraai uitzicht over een oud duinlandschap.

6. De Uitkijk

Dit is een mooi uitzichtpunt in westelijke richting waarbij je uitkijkt op Huize 'Leiduin'. De 'Konijnenberg' wordt op een kaart uit 1731 al onder de huidige naam vermeld. Aan de Herenweg, tegenover de ingang van wandelbos Groenendaal, bevindt zich het Pannenkoekenhuis 'De Konijnenberg'. Reeds in de 18e eeuw was op de huidige locatie een herberg gevestigd met de naam 'De Konynenberg'. Gelegen in de Heerlijkheid Heemstede vormde deze herberg een dankbaar rustpunt voor vermoeide reizigers. Het huidige pand stamt uit 1880. (zie advertentie pagina 21)

Vanaf de 'Uitkijk' wandelt u een klein stukje rechtdoor, waarna u rechts afslaat. U bevindt zich nu weer op de Beukenlaan. U wandelt de Beukenlaan af. De route voert

u langs de Marotheuvels en de Zochervijver, aan het einde van de Beukenlaan.

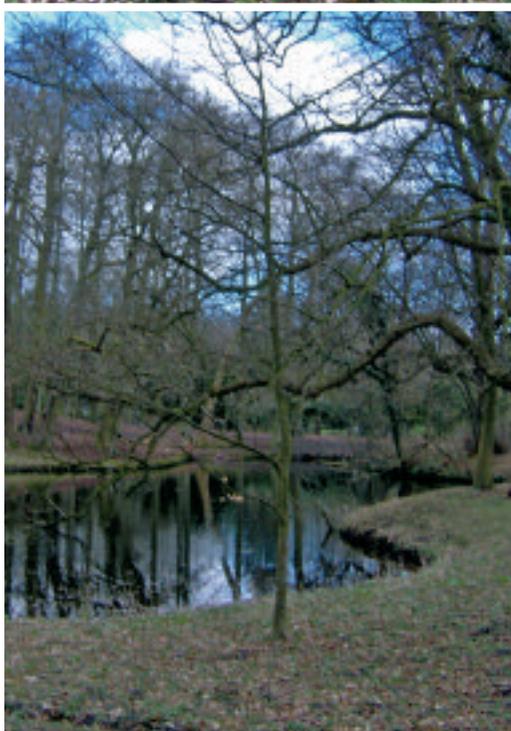
7. Marotheuvels

U staat hier tegenover de Marotheuvels met daarachter de Zochervijver. Deze twee namen staan voor bekende landschaps-architecten die hun stempel hebben gedrukt op het ontstaan van het Landgoed 'Groenendaal'. Hoewel sommige heuvels in dit gedeelte oude duinruggen zijn, is hiervan bij de Marotheuvels geen sprake. De grond die vrijkwam na het graven van de Zochervijver, is gebruikt voor de aanleg van de Marotheuvels.

Waarschijnlijk is aan de voet van een van deze heuvels in 1828 J.A. van Lennep begraven. Zijn grafsteen bevindt zich tegenwoordig in de grafstenuit op de Algemene begraafplaats. Volgens overlevering zijn de bakstenen overblijfselen het restant van een ijskelder. In september 1981 is ter plaatse een bescheiden archeologisch onderzoek uitgevoerd. Dit heeft echter geen bruikbare gegevens opgeleverd.

8. Zochervijver

Deze waterpartij vormde een onderdeel van het ontwerp van Marot. Zocher Sr. heeft de vijver gehandhaafd, zij het dat de strakke vorm verdween en de vijver zijn huidige landschappelijke karakter kreeg. Richting Glipper Dreef is de Buitenplaats Bosbeek te zien. Eens het domein van o.a.

de schatrijke familie Hope en daarna van de adellijke familie Van Merlen. Sinds 1951 rustoord en verpleegtehuis der Congregatie van de Zusters van de Voorzienigheid.

☛ Aan de rechterzijde van de Marotheuvel bevindt zich een houten klaphek dat toegang geeft tot een verharde weg. Aan de rechterzijde ligt Mariënheuvel.

9. Mariënheuvel

(16 ha. inclusief Boskant)

Dit landgoed met rust- en verpleegtehuizen en een begraafplaats, is bezit van een religieuze zusterorganisatie.

Niet voor het publiek opengesteld.

☛ U wandelt linksaf over de verharde weg, richting Glipper Dreef. Deze toegangsweg naar Mariënheuvel is beplant met lindebomen. Het is een onderdeel van het ontwerp dat J.D. Zocher Sr. maakte. Aan het eind van deze weg zijn aan de rechterkant de Ruïne van Meer en Berg (zie bij 11) en de voormalige vijver te bezichtigen.

10. Voormalige vijver

De thans aanwezige kuil, die vóór de ruïne gelegen is, is vroeger een vijver geweest die een onderdeel vormde van het ontwerp van D. Marot.

11. Ruïne

Dit zijn de restanten van een gebouw, 'het Fonteyn-Huys', dat in de 18e eeuw dienst gedaan heeft als watertoren en pomphuis ten behoeve van de fontein in het park van Meer en Berg. Het gebouw is in gebruik door de St. Paschalis Baylon scoutinggroep Heemstede.

➡ Vervolg de verharde weg. Even voorbij de ruïne is het toegangshek van Meer en Berg. Aan de linkerkant van het toegangshek, achter Meer en Berg, was De Oranjerie gelegen.

12. Oranjerie (niet meer aanwezig) lag precies achter Huize Meerzicht.

Daniël Marot heeft omstreeks 1732 voor 'Meer en Berg' niet alleen een tuinontwerp gemaakt, maar ontwierp ook een toegangshek (nog aanwezig) en de oranjerie.

De oranjerie herbergde in de winter de niet-winterharde -exotische- gewassen, waarvan het bezit vroeger gold als een statussymbool. In 1953 is dit gebouw afgebroken, nadat plannen tot verbouwing in appartementen of verplaatsing naar het openluchtmuseum in Arnhem op niets waren uitgelopen.

13. Toegangshek Meer en Berg.

18e eeuws smeedijzeren inrijhek, aan de Glipper Dreef, met sierlijke hardstenen pilasters en gebeeldhouwde wapens van het geslacht De Neufville.

➡ Door het hek wandelt u linksaf langs Meerzicht.

14. Meer en Berg

Het witte huis (gesloopt in 1910) was door de toegangspoort gescheiden van de links liggende koetsierswoning en de paardenstal. Na de sloop van het woonhuis ging de toenmalige bewoner, jhr. Deutz van Lennep, in het nieuw gebouwde Meer en Berg -thans Mariëheuvel- wonen. Het aangrenzende huis Meerzicht werd behouden.

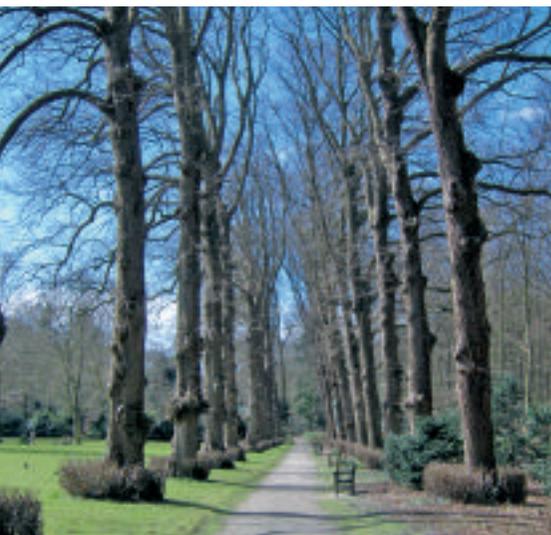

15. Bosbeek

Bosbeek, met rust- en verpleegtehuizen en een begraafplaats, is bezit van een religieuze zusterorganisatie en niet voor het publiek opengesteld.

Sinds 1784 maakt Groenendaal deel uit van de buitenplaats Bosbeek en omvat het gebied zo'n 72 hectare.

In 1873 komt Bosbeek/Groenendaal in het bezit van de familie Van Merlen. Deze familie verkoopt Bosbeek/Groenendaal in 1913 aan de gemeente Heemstede voor 318.000 gulden. Bosbeek (6 hectare) wordt in 1915 weer gescheiden en krijgt weer een particuliere bestemming. Groenendaal krijgt een functie als openbaar wandelpark.

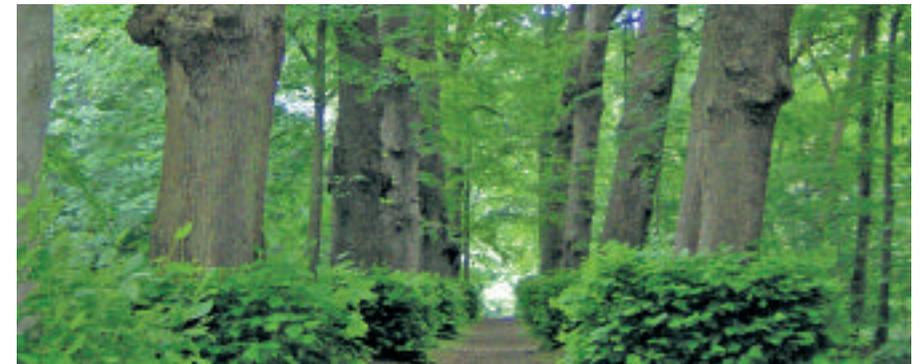
U wandelt door langs de Glipper Dreef tot en met de ingang Bosbeeklaan. De twee zuilen met het opschrift 'Groenendaal' geven toegang naar het wandelbos. Aan de linkerkant van de Bosbeeklaan liggen de tuinen van Bosbeek. Aan het einde van de Bosbeeklaan (linkerkant) lag voorheen de Amazoneheuvel. Als u rechtsaf slaat wandelt u de Doodweg op.

16. Amazoneheuvel (niet meer aanwezig)

Volgens overlevering konden hier de amazones op hun paard stappen.

17. Doodweg

De Kerkweg en Doodweg vormden in de 17e eeuw een oost-west route tussen de Herenweg en het kerkhof in Heemstede. De Doodweg is beplant met oude linden.

Bij de Van Merlenvaart vervolgt u linksaf de Doodweg. Aan uw rechterkant ziet u de achterkant van het columbarium op de begraafplaats aan de Herfstlaan. Voordat de Van Merlenvaart gegraven was liep de Doodweg door over de begraafplaats. Als u langs de Van Merlenvaart de route vervolgt ziet u het Slingerwater.

18. Slingerwater (oude waterloop) Engelse bos

Ook dit is een restant van waterlopen, waarvan bekend is dat ze al in 1765 aanwezig waren. Het Slingerwater vormde in de 17e eeuw onderdeel van het slotenstelsel van de moestuin en het weiland bij de boerderij 'Groenendaal'. Deze sloten werden omgevormd tot een waterloop in landschapstijl. Het bijbehorende 'Engelse Bos' had open plekken langs het water. In de relatief voedselrijke zone van het Engelse bos zijn

inmiddels hoge en oude bomen tot ontwikkeling gekomen, die de omgeving nu een donker karakter geven. In dit gedeelte stond vroeger een rustbank; de zogenaamde **Walvisbank**. Deze bestond uit walvisgraten: de palen waarop de bank rustte waren gemaakt van de kaken, de leuning en zitting van de ribben.

Deze route eindigt bij de kinderboerderij. U kunt de route met circa een half uur verlengen (**route 2**) door de onderbeschreven route te volgen. Vanaf het monument op de Vrijheidsdreef is de route weer gemarkeerd met witte paaltjes. Dit deel van de route is toegankelijk voor honden.

STARTPUNT WANDELROUTE 2

👉 Wandelend langs de hertenkamp ziet u de molen.

19. Molentje

In de 18e eeuw is het molentje gebouwd om de sloten, vijvers en fonteinen van water te voorzien. Bij windstil weer gaf deze vorm van watervoorziening echter problemen.

De eigenaar John Hope liet daarom in 1781 naast de molen een stoommachine bouwen. Deze was een bezienswaardigheid, want het was pas de tweede in Nederland en bovendien de eerste die in eigen land vervaardigd was. Het molentje deed na 1781 geen dienst meer, waarschijnlijk ook niet nadat de stoommachine met pomphuis omstreeks 1843 werd afgebroken. Wilt u meer weten over de geschiedenis van het Molentje, dan verwijzen wij u naar het boekje 'Het Molentje van Groenendaal en de molens van Heemstede', uitgegeven ter gelegenheid van het molenjaar 2007.

Vijver hertenbaan (hertenkamp)

Dit is een restant van waterlopen, die al in 1765 aanwezig waren.

Kinderboerderij

De kinderboerderij is in 1951 gebouwd en is de oudste kinderboerderij in Nederland.

👉 Bij de molen gaat u linksaf de Vrijheidsdreef op. Aan het begin van de Vrijheidsdreef staat het oorlogsmonument.

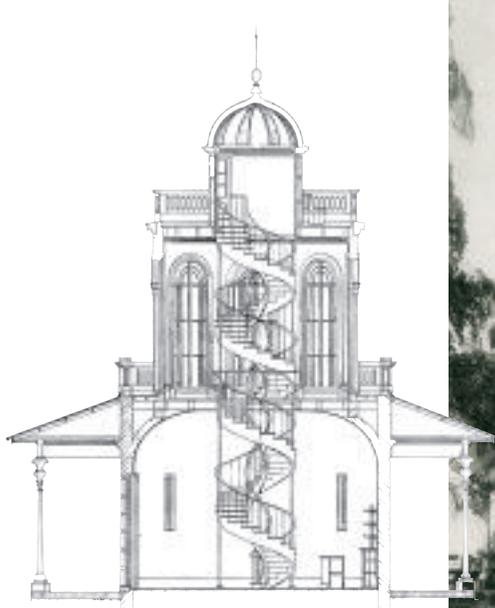
20. Vrijheidsdreef

Deze vormt de verbinding tussen de Van Merlenlaan en de Molenlaan. De Vrijheidsdreef is in 1914 beplant met sparren en kastanjes. Alleen de kastanjes zijn nog aanwezig en vormen met hun dubbele rij bomen een zeer fraai geheel. Het gedeelte van de Vrijheidsdreef dat tussen de Van Merlenvaart gelegen is, behoort formeel niet tot het bos, maar vormt hier uiteraard visueel wel één geheel mee.

21. Monument voor de gevallen uit de gemeente Heemstede 1940-1945

Op 4 mei 1948 werd aan de Vrijheidsdreef een monument

onthuld, vervaardigd door de Haarlemse beeldhouwer Mari Andriessen. Dit beeld toont een vrouw die zich uit haar boeien losmaakt. Op de sokkel van het monument staat de inscriptie: 1940-1945, met daarbij ingegrift de namen van 45 Heemstedse oorlogsslachtoffers.

👉 Bij het vrijheidsbeeld wandelt u via het klaphek (achter het vrijheidsbeeld) richting de uitzichtheuvel de Belvédère.

22. Belvédère

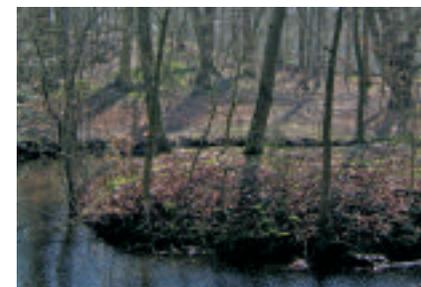
Deze heuvel is in 1765 opgeworpen en was bedoeld als uitzichtpunt. Om voor de heuvel voldoende zand te krijgen is er aan de zuid-westzijde zoveel materiaal ontgraven, dat er een vijvertje ontstond. Aan de oostzijde van de Belvédère is ook zand ontgraven, waarna het 'Seringendal' ontstond. Van de seringeng is thans niets meer aanwezig.

Uitkijktoren op de Belvédère (niet meer aanwezig)

De zoon van John Hope, Adrian Elias, een excentrieke vrijgezel, liet omstreeks 1839 een uitkijktoren op de vermelde heuvel bouwen, van waaruit men een prachtig uitzicht had op het Haarlemmermeer en bij helder weer op Amsterdam, Zandvoort en Leiden. In de as van het gebouwtje was een wenteltrap van 68 treden geconstrueerd, rustend op drie ijzeren spijlen. De bovenste balustrade dateerde van 1863 en was even hoog als het dak van de Haarlemse Sint Bavo. In 1964 heeft men pogingen ondernomen de in verval

geraakte toren op te knappen. Maar bij raadsbesluit van 26 augustus 1965 is uiteindelijk besloten de toren te slopen.

👉 Aan uw linkerkant ziet u de trap naar de uitkijktoren, aan uw rechterhand ziet u de brug over het water. Over de brug wandelt u rechtdoor richting de zogenaamde Kop en Schotel.

23. 'Kop en schotel'

De vijver met het eilandje ('schotel') is ontstaan door het ontwerpen van de nabij gelegen heuvel ('kop'). De aanleg heeft plaatsgevonden omstreeks 1772.

👉 Even verder ziet u aan uw rechterkant het gebouw van de Scoutinggroep liggen.

24. Houten gebouw Scoutinggroep

In 1925, 1935 en 1953 vonden de nationale bloemententoonstellingen 'Flora' in Groenedaal plaats die gezamenlijk bijna twee miljoen bezoekers trokken uit binnen- en buitenland, waaronder ook talrijke koninklijke gasten. In het bos zijn nog overblijfselen

te vinden van deze tentoonstellingen, zoals verwilderde narcissen en hyacinten. Het houten gebouw waar de scoutinggroep verblijft is een paviljoen uit die tijd.

☞ U wandelt door tot de Torenlaan en vervolgt deze laan.

25. Torenlaan

Deze is de meest noordelijke laan van Groenendaal en loopt evenwijdig aan de Van Merlenvaart. De laan is aangelegd eind 18e of begin 19e eeuw. Hij bestaat uit monumentale beuken die circa 1820 zijn geplant.

☞ Aan de linkerkant gaat u de Platanenlaan in.

26. Platanenlaan

Deze laan wordt als zodanig al genoemd in 1913 als Groenendaal gekocht wordt. Goed te zien is dat de platanen in het verleden zijn afgezaagd bij de grond en dat daardoor verschillende uitlopers nieuwe stammen hebben gevormd. Dit kappen van de platanen heeft plaatsgevonden tijdens de oorlogsperiode 1940-1945 toen brandstofgebrek ontstond. De plataan is goed herkenbaar aan zijn schilferige bast.

☞ Aan het eind van de Platanenlaan staat u op het kruispunt met de Adriënnelaan.

Adriënnelaan

Deze laan is omstreeks 1765 aangelegd en beplant met een driedubbele rij bomen. De Adriënnelaan bestaat thans aan beide zijden uit één enkele rij linden. Vroeger werd de laan 'Pottenlaan' genoemd. Aan

Schelpen-nis

het begin van de laan stonden twee reusachtige potten. Toen deze verkocht werden, moesten ze worden afgevoerd met paard en wagen. Voor één pot was al een wagen nodig die bespannen was met zes paarden.

☞ Op deze kruising, tevens eindpunt van de Adriënnelaan, was een schelpen-nis gebouwd.

27. Schelpen-nis (niet meer aanwezig)

Vaak wordt een zichtlaan begrensd door een beeld, naald e.d. Adrian Elias liet aan het eind van de Adriënnelaan een schelpenhuisje plaatsen, met op een stenen voetstuk het beeld van een zeenimf en een dolfijn aan de voeten. Op de nis, met witte schelpen in grijze materie ingelegd, stond bovenop een vaas in een verbroken klassiek driehoekje.

☞ U wandelt een stukje rechtdoor over de Kastanjelaan waarna u linksaf slaat richting de Rhododendronvijver.

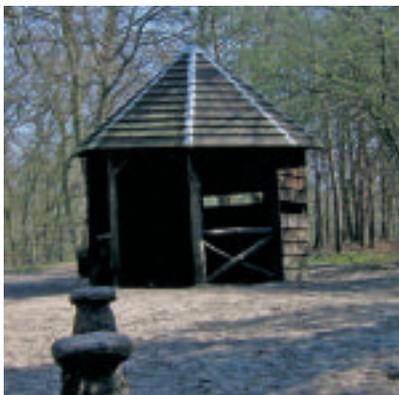
28. Waterdel / Rhododendronvijver

Deze vijver is gelegen in een gebied waar in de 18e eeuw in het toenmalige duingebied elzen stonden. Het was er toen blijkbaar al een vochtige plaats. De rhododendrons die er omheen geplant zijn vormen een typisch kenmerk uit de landgoedperiode.

De vijver is aangelegd in 1765 en als het voorjaar is, staat hier een bloemenzee van bloeiende rhododendrons.

☞ U volgt de witte paaltjes langs de Rhododendronvijver.

29. Schuilhut, in de volksmond 'het Heksenhuisje'.

In het bos stonden vroeger enkele theehuisjes c.q. schuilhutjes. Deze schuilhut is de enige die overgebleven is.

U wandelt vervolgens (zie witte paaltjes) langs het hek van de speeltuin en het tennispark en komt op de Sparrenlaan uit, nabij het restaurant 'Landgoed Groenendaal' en de parkeerplaats.

30. Sparrenlaan

Vanaf het herenhuis Groenendaal was de Sparrenlaan de doorkijklaan naar de Herenweg. De Sparrenlaan is ongeveer in 1765 aangelegd en beplant met een dubbele rij bomen. De sparren zijn in 1929 vervangen door dennen.

31. Restaurant 'Landgoed Groenendaal'

Het tegenwoordige restaurant was het voormalige koetshuis van het landgoed Bosbeek. Bij de aankoop van 'Groenendaal' in 1913 is dit verbouwd tot het voormalige verversingshuis 'Groenendaal', dat in 1917 in exploitatie werd genomen. Het is waarschijnlijk omstreeks 1800 gebouwd.

EINDE VAN DE CULTUURHISTORISCHE ROUTE DOOR WANDELBOSS GROENENDAAL

PANNENKOEKENHUIS
"De Konijnenberg"

Zin in een lekkere pannenkoek of een kop verse koffie?

Herenweg 33 • 2105 MB Heemstede • Telefoon: 023 - 584 80 96
• www.dekonijnenberg.nl • Openingstijden: 7 dagen per week van 12.00 uur tot 20.00 uur, het hele jaar door!

SPEELTUIN GROENENDAAL

SINDS 1916 EEN BEGRIP!

EEN PRACHTIGE SPEELGELEGENHEID VOOR UW
KLEIN- KINDEREN TOT ± 9 JAAR

TELEFOON 023 528 47 65 - WWW.SPEELTUINGROENENDAAL.NL

ALGEMENE BEGRAAFPLAATS

Deze begraafplaats, gelegen aan de Herfstlaan, behoort tot de mooiste begraafplaatsen van Nederland.

Historie

Bij Koninklijk Besluit van 22 augustus 1827, dat van kracht werd op 1 januari 1829, werd het verbod om in kerken te begraven ingesteld. Ook de Heemsteedse overheid zag zich voor de taak geplaatst een begraafplaats te stichten. Eerst moest worden uitgezien naar een geschikt stuk grond. Op een publieke veiling op 19 mei 1828 kocht de gemeente Heemstede een stuk grond, groot 1 hectare, 89 aren en 44 centiaren van de heer Jean Jacob Faesch, eigenaar van de hofstede 'Westermeer'. Het stuk grond was gelegen tussen de Driesprong en de Doodweg en grensde aan de Voorweg. Voor het maken van een ontwerp voor de begraafplaats werd contact gezocht met de bekende tuinarchitect J.D. Zocher. In het bestek wordt gesproken van: het graven van watergangen, om de rooms-katholieke begraafplaats en de algemene begraafplaats van elkaar te scheiden. Het is vanaf het begin duidelijk dat er een splitsing moest komen. In 1841 wordt een sloot gegraven aan de zuidzijde van de begraafplaats. Dit was de zuidwest gracht die later is opgegraven tot vijver. Deze vijver is nu nog aanwezig.

Op 1 december 1879 werd het nieuwe kerkhof achter de huidige Sint Bavokerk aan de Herenweg ingewijd. Vanaf die datum werden de rooms-katholieken uit Heemstede op dat kerkhof begraven. Het rooms-katholieke gedeelte op de algemene begraafplaats

zou daardoor tot 1927 niet meer worden gebruikt. In dat jaar ontstond de Parochie 'Valkenburg'. Het kerkbestuur kreeg opnieuw de beschikking over het rooms-katholieke gedeelte op de begraafplaats.

Na de aankoop van het landgoed Bosbeek in 1913, nu wandelbos Groenendaal, kreeg de gemeente de mogelijkheid de begraafplaats uit te breiden. Uitbreidingen van latere datum zijn van de tuinarchitect G. Bleeker.

In 1926 vindt opnieuw een grondaankoop plaats. In dat jaar werd begonnen met de bouw van de aula en de overige gebouwen. De aula (1929) is gebouwd onder architectuur van Jos Cuypers in art-decostijl met schitterende glas-in-loodramen. De ramen bij de ingang tonen een zonsopgang en bij de uitgang een zonsondergang. De kleurstelling van de ramen is in paarsblauwe en goudgele tinten. De glas-in-loodramen zijn vervaardigd in atelier 'De Vonk' te Heemstede. De aula en de bijgebouwen hebben gevels met een ruwe grinthoudende stuclaag (Jan Stuyt). In de voorgevel is een mozaïek van een lemniscaat; symbool van het evenwicht tussen het stoffelijke en het geestelijke.

Verdere uitbreidingen volgden in 1959, 1967 en 1972 op het rooms-katholieke gedeelte. In 1993 verzorgde architect Victor van Boven een uitbreiding met een columbarium (urnenmuur).

De nieuwe delen zijn zodanig ontworpen dat ze een geheel vormen met de oudere delen.

BEGRAAFPLAATS

CULTUURHISTORISCHE RONDWANDELING OVER DE BEGRAAFPLAATS

Een rondgang langs 37 geselecteerde cultuurhistorische grafmonumenten en de grafstenentuin.

Duur: circa 1 uur.

 Startpunt: hoofdingang Herfstlaan.

1. Grafkelder van de familie Van Merlen

Mevrouw G.A. van Merlen-van Everdingen is als eerste in 1887 in dit familiegraf bijgezet. Totaal zijn er 25 personen in deze kelder bijgezet. Deze grafkelder is privébezit en nog steeds in gebruik. De familie Van Merlen heeft een eigen toegangspad naar deze privégrafkelder.

2. Grafmonument T.M. Hoogendoorn

Klein grafmonument van kalksteen, uit een stuk gehouwen, voorstellende een man die op een doedelzak-achtig instrument speelt.

3. Grafmonument Prof. Dr. P.J. Hoedemaker

Grafmonument voor de theoloog P. J. Hoedemaker, van algemeen belang vanwege zijn rol in de Nederlandse kerkgeschiedenis. Het grafmonument is van funeraire waarde vanwege de fraaie vormgeving en gaafheid van het geheel.

4. Grafmonument fam. Teding van Berkhout (1868)

Familiekelder met dubbele hardstenen zerk op bakstenen roef. Rondom het grafmonument staat een fraai hekwerk. Het bestaat uit gietijzeren pijlers. De pijlers hebben een grove gotische vormgeving, naar voorbeeld van een kerktoeren.

5. Neo-classicistische grafkelder van de familie Van Vollenhoven uit 1874

Hierin zijn 3 personen bijgezet in 1874, 1885 en in 1928.

7. Met doodskleed gesluierte obelisk

(symbool voor plotseling afgebroken leven)

Grafmonument S.A.Muller-Rivet uit 1881.

Onder de marmeren zerk zijn drie personen begraven.

B.J. Müller 1883 – J.D. Onderwater 1904

E. Onderwater-Dubbelmuts van der Sluys 1921.

8. Grafmonument van de familie Labouchère

Pronkstuk van wit marmer, kruis met beeldhouwde klimop op rotsblokken. Het monument is afkomstig uit Londen, gemaakt of besteld bij Burke, 144 Regent Street. Op de verschillende rotsblokken die het basement vormen zijn de vier namen van de overledenen aangebracht.

Samuel Labouchere 1857-1864

David Jacob Labouchere 1844-1864

Bertha Labouchere 1864-1866

Henri Matthieu Labouchere 1807-1869

6. Grafmonument van de familie Van Verschuer-Brants, bewoners van de Hartekamp

Op de grote zerk is een kleine marmeren sarcofaag geplaatst ter nagedachtenis aan de enige zoon der familie die in 1847 op zevenjarige leeftijd was gestorven. Tot het overlijden van de ouders op respectievelijk 3 januari en 26 maart 1901 heeft de kindersarcofaag op het terrein van de Hartekamp gestaan. Het thans beschermde monument bevindt zich nu op de Algemene begraafplaats.

Tekst:

Bernard Diederik Theodor
eenige zoon van B.A. Baron van Verschuer en A.M. Brants

Door zijne ouders Van Godsliefde verkregen
den 17 mei 1840
en biddend om vertrouwen aan Godsliefde afgestaan
den 28 july 1847

9. Grafmonument familie Sont (1926)

20e-eeuws grafmonument in een klassieke 19e-eeuwse stijl. Een dergelijk monument komt hier zelden voor. De afgebroken zuil is het symbool van het einde van het aardse leven dat vaak plotseling toeslaat. Vaak wordt een afgebroken zuil geplaatst op graven van jong overledenen. In dit geval betreft het een vader van 35 jaar oud, dus toepasselijk.

10. Graf zonder grafbedekking paaltje H

Hier ligt begraven een kind van Nicolaas Beets op 29-05-1850 (1 jaar oud)

11. Grafkapel van de familie Enschedé

Bijzettingen in 1858-1861-1883-1892-1896 en in 1903.

Deze grafkapel bestaat uit een ondergrondse en een gedeeltelijke bovengrondse ruimte met 26 nissen voor volwassenen en 2 nissen voor kinderen.

12. Grafmonument familie Victor-Kas (1868)

19e-eeuws grafmonument, uitgevoerd in hardsteen in de klassieke bouwstijl. Dit grafmonument geeft een goed voorbeeld van hoe een klassieke Griekse of Romeinse tempel werd gebouwd.

13. Grafmonument Mr. M.S.P. Pabst (1863)

Grafmonument voor één van de burgemeesters van Heemstede en de éérste burgemeester van de Haarlemmermeer. Het grafmonument is een voorbeeld van een sobere en eenvoudige grafbedekking, zoals gangbaar was tot aan het begin van de 19e eeuw in kerkvloeren.

14. Grafstenentuin met grafmonumenten van historische en/of architectonische waarde

Op 16 april 2007 is er op de begraafplaats een grafstenentuin geopend. Hierin zijn stenen geplaatst van bekende Heemstedenaren, bekende Nederlanders, provinciaal beschermde ornamenten die gewoonweg te mooi zijn om weg te doen. Bij elke steen is een bordje geplaatst met namen en overige informatie.

15. Grafmonument familie Pauw

Grafmonument, uitgevoerd in een combinatie van hardsteen en marmer met porseleinen bloemenkrans. In de bloemenkrans liggen kleine marmeren steentjes. Een bloemenkrans staat vaak symbool voor aardse genoegens en voor een weelderige levenswandel.

16. “Men beschouwe het niet als oneerbiedig indien men met bedekt hoofd de teraardebestelling bijwoont”.

In 1929 zijn er op de begraafplaats bordjes geplaatst met het bovenstaand opschrift. Enkele van deze bordjes komt u nog tegen op de begraafplaats.

17. Priestergraven,

Rooms-katholieke begraafplaats (1928)

18. De uitbreiding van de begraafplaats (2001)

Vroeger de plek van het oude zwembad en volkstuintjes.

19. Grafmonument Jan van Krimpen

Jan van Krimpen, typograaf en boekdrukker. Ook was Jan van Krimpen verantwoordelijk voor de belettering en het ontwerp van vele Nederlandse postzegels. Op het tekstvlak van het ornament staan de letters: ‘ECCL.VIII.10’ wat verwijst naar de tekst uit Prediker: ‘Grijp met beide handen de kansen die je nu krijgt, want in de onderwereld waarheen je op weg bent is het gedaan met denken en doen, met kennis en wijsheid’.

20. Grafmonument Johannes Enschedé (rechterzijde)

20e-eeuws grafmonument in strakke, klassieke vormgeving van algemeen belang vanwege de kunsthistorische waarde als toepassing van algemene symboliek. Uitgevoerd met familiewapen, lers kruis en een voorstelling van een uil.

21. Grafmonument familie Jansen (linkerzijde)

20e-eeuws grafmonument in een zakelijke vormgeving, uitgevoerd met fijne materialen waaraan een ontwerp ten grondslag heeft gelegen, waarschijnlijk van de heer J. Jansen zelf die architect was. Aan de bovenkant is een messing familiewapen aangebracht, in dit geval van de familie Brauns.

22. Grafmonument Theodorus van Reijn (linkerzijde)

Theodorus van Reijn was beeldhouwer en lithograaf. Hij maakte onder andere het verzetsmonument bij de Jan Gijzenbrug in Haarlem.

23. Grafmonument Dr. M. Colenbrander (rechterzijde)
Grafmonument voor een bekende arts uit Heemstede, van algemeen belang vanwege diens betekenis voor Heemstede.

24. Kinderhofje (ingang linkerzijde)
Op deze speciale plek worden kinderen begraven van 0-12 jaar.

25. Grafmonument Jhr. J.W.P. van Doorn (rechterzijde)
Grafmonument voor een van de burgemeesters van Heemstede en telg uit een adellijk geslacht. Burgemeester Van Doorn was burgemeester van Heemstede van 1916 tot en met 1949.

26. Grafmonument familie Rijpma
20e-eeuws grafmonument in een klassieke 19e-eeuwse stijl. Uitgevoerd in marmer en een voorstelling van een lauwerkrans. Een lauwerkrans van laurierbladeren is door de groene bladeren een symbool van eeuwig leven, eeuwige vriendschap, overwinning, roem en eerbetoon.

27. Grafmonument Gerard Botje
Grafmonument voor een van de gezagvoerders van de Stoomvaart Maatschappij Nederland (S.M.N.) en telg uit een oud scheepvaartgeslacht. S.M.N. werd in 1870 opgericht met als oogmerk de handel met Nederlands-Indië.

28. Grafmonument Ivan W. Smirnoff
Grafmonument voor de vliegenier I.W. Smirnoff, van algemeen belang vanwege zijn spectaculaire prestaties in de luchtvaart in de jaren vanaf de Eerste Wereldoorlog tot in de Tweede Wereldoorlog. In 1922 trad Smirnoff in dienst van de Koninklijke Luchtvaart Maatschappij (KLM).

29. Grafmonument Louis J. Vreugde (rechterzijde)
Eenvoudig grafmonument met beeldhouwwerk van en voor de beeldhouwer L.J. Vreugde. Van algemeen belang vanwege de betekenis van Vreugde als beeldhouwer met werken in het gehele land en zijn uitgebreide werken in het Tropeninstituut.

30. Grafmonument Frederik Willem Adrianus Korff (1942)
Grafmonument voor de predikant en hoogleraar F.W.A. Korff, van algemeen belang vanwege zijn rol in de Nederlandse kerkgeschiedenis.

31. Grafmonument Jan Cornelis Peereboom
20e-eeuws grafmonument voor J.C. Peereboom die jarenlang directeur en hoofdredacteur is geweest van de oudste krant van Nederland, het Haarlems Dagblad.

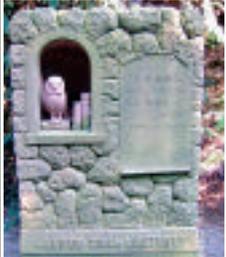
32. Grafmonument Piet H. Lokman
Grafmonument voor Piet H. Lokman (17 jaar oud) die door een noodlottige samenloop van omstandigheden het slachtoffer werd van de wrede bezetting in de Tweede Wereldoorlog.

33. Grafmonument Ir. Herman van Tongeren

Herman van Tongeren is evenals Piet Lokman omgekomen in de Tweede Wereldoorlog. Beide graven zijn daarbij een herinnering van de burgerslachtoffers van de Tweede Wereldoorlog en van lokaal belang vanwege de verwijzing naar de oorlogstijd in Heemstede.

34. Grafmonument familie Noach

S.M. Noach was leraar Nederlands aan de Rijks HBS te Heerenveen en had contacten met Nederlandse schrijvers. Hij deed onder andere onderzoek naar Frederik van Eeden. In de band aan de onderzijde van het grafmonument staat de tekst 'als de Ziele luistert', naar een vers van Guido Gezelle.

35. Grafmonument W.F. Schenk

Tijdloos grafmonument uit de 20e eeuw met klassieke voorstelling. Van algemeen belang vanwege de kunst-historische waarde als voorbeeld van toepassing van doodssymboliek in de grafkunst.

36. Marmeren grafsculptuur Jeanne van Lennep

Marmeren grafsculptuur door M. Giraud-Rivière "en souvenir de Jeanne van Lennep" (Heemstede 1898 – St. Theoffroy 1928). In dit graf zijn ook enkele andere leden van de familie Van Lennep ter aarde besteld.

37. Grafmonument familie Bouwman

20e-eeuws grafmonument, uitgevoerd in beton met gestileerde voorstelling van twee kinderen die zich lijken te laven aan een stroom. De betekenis hiervan is niet duidelijk, maar de tekst op een rand, onder de voorstelling duidt op een christelijke symboliek. De tekst luidt ' w lijden en uw voorbeeld staan in ons hart gegrift'.

DIT BOEKJE OVER DE CULTUURHISTORISCHE WANDELROUTES IS MEDE MOGELIJK
GEMAAKT DOOR VERENIGING VRIENDEN WANDELBOS GROENENDAAL.

WWW.WANDELBOSGROENENDAAL.NL

GERAADPLEEGDE BRONNEN:

Heemstede in de historie, J.W. Groesbeek, 1972

Groenendaal. Albumuitgave van de Vereniging Oud-Heemstede-Bennebroek, 1978

Geschiedenis van het buitengoed Bosbeek en het adelijk geslacht Van Merlen. Heemstede, H. Krol, VOHB, 1987

Beheersplan 1982-1992, Wandelbos Groenendaal, Gemeente Heemstede

Heemstede in oude ansichten, C. Peper, 1971

Het Molentje van Groenendaal en de molens van Heemstede, R.Hinse, 2007

Kleine en verborgen monumenten in Heemstede en Bennebroek, Vic Klep en Hans Krol, VOHB 1991

Lijst met beschrijvingen van grafmonumenten op de Algemene begraafplaats, Drs.L.Bok, funerair deskundige, 2006

